

Význam teoretických platforem architektury

(Bienále architektury v Benátkách: Od „Reporting from the front“ k „Freespace“)

FORMATIVNÍ SÍLA TEORETICKÝCH PLATFOREM ARCHITEKTURY

Tvorbou architektury nemusí být pouhé stavění fyzických objektů, ale v podstatě také jakékoliv ovlivnění vystavěného prostředí okolo nás.

V současné době se zdá být stále obtížnější realizovat kvalitní architekturu, respektive architekturu v tom smyslu, který ji odlišuje od pouhé stavební produkce. Příčin je více a není v možnostech tohoto textu je vyčerpávajícím způsobem zhodnotit. V základu většiny z nich ale leží ekonomické systémy a hodnotové hierarchie současné společnosti. Výsledkem nicméně je, že podoba měst, sídel a krajiny je postupně stále více určována jinými silami, než jsou urbanistické a architektonické hodnoty.

Pokud ale věříme, že hodnoty kvalitní architektury stále existují, respektive jsou ve své elementární podobě nadčasové, a že jsou pro kvalitu lidského bytí důležité, je zapotřebí hledat i další způsoby jejich uvádění v život, než je samotná realizace objektů.

Jednou z takových možností jsou různé teoretické platformy. Patří mezi ně periodika či knihy, vzdělávací roviny, výstavy či další široké spektrum architektonických událostí.

Mezinárodní architektonická setkání, jako například Bienále architektury v Benátkách, mohou mít nejen dopad na následný vývoj realizované architektury, ale de facto architektonické prostředí také přímo vytvářejí, a to jak v dané chvíli a místě, tak i za jeho hranicí, například skrze možné ovlivnění způsobu vnímání prostředí okolo nás, které si návštěvník může na základě prezentovaných myšlenek odnést do reálného prostoru svého života. Protože způsob, jakým prostředím vnímáme, čteme a prožíváme, je nedílnou součástí našeho bytí v něm, druhou komplementární polovinou jeho kvality, vedle kvality samotných architektonických objektů. Skrze tyto nově získané myšlenky

dokážeme například objevit v okolním prostředí hodnoty architektury, které jsme předtím neviděli, anebo naopak jejich absence, na základě které je pak můžeme začít jako tvůrci vytvářet, anebo jako uživatelé iniciovat, spoluvytvářet a vyžadovat.

Možná bychom tedy teoretické činnosti a události, respektive takové, které mají ambici reálně proměňovat prostředí okolo nás, nikoliv zabývat se jen samy sebou, mohli považovat za plnohodnotnou roli architektury.

ŘEČ A SKUTEK

Zásadní význam teoretických platforem spočívá také v tom, že iniciují kritickou debatu. Vytvářejí prostor pro přemýšlení, naslouchání a diskusi – jako nezbytnou součást procesu rozhodování a konání. Pro řeč, která by měla předcházet skutku – jak věřila už řecká civilizace.

„ (...) v řeckém světě se všechno důležité odehrává v plném a jasném světle, vždyť pouze u barbarů platí, že nevědomost probouzí smělost a uvažování přináší nerozhodnost, kdežto Řekové vycházejí z přesvědčení, že je spíše chyba neujasnit si všechno řečí dřív, než se přikročí k vykonání toho, co je třeba“ (Thúkydídés) (...) Skutek a řeč ztělesňují takové jednání, na kterém v lidském životě opravdu záleží.⁴¹

Konstruktivní diskuse, kritické debaty, jsou něco, co obecně v Českém prostředí stále citelně schází. Diskuse v prostoru a duchu otevřeného a svobodného myšlení, ve které převládá nejprve vzájemné naslouchání a poté jasné formulování a obhájení vlastních názorů, které ale je současně připravené nikoliv ke kompromisům, tedy pojmu, který evokuje jakýsi beztvary výsledek, ale k životaschopným dohodám, řešením a výtvorům, formovaným proměnami vzešlými z plnohodnotné diskuse, a proto víceméně všeobecně akceptovaným.

Vyhýbáme se této konfrontaci jak v domácím prostoru, tak zejména v tom

mezinárodním, a vysíláme nepsaný signál, že víme vše nejlíp a nepotřebujeme to podrobovat srovnání s věděním světa, ani obhajovat argumentaci v relevantní konkurenci. Ve skutečnosti se ale ve velké části případů této konfrontaci nechceme vystavovat, protože se jí bojíme. Vědomě či podvědomě víme, že neumíme svoje názory obhájit argumentačně a že nejsme zvyklí být vystaveni nutnosti argumentace, kterou společnost de facto nevyžaduje, anebo je navyklá svoje stanoviska prosazovat v zaštitění institucionální mocí, které rovněž nepotřebuje obhajování, či bezpečím odlehleho malého rybníka.

A tak lze doufat, že alespoň části společnosti tato situace dochází, vadí jí, v podstatě se za ni stydí a bude se pokoušet začít se podobných událostí – aktivně, nikoliv jen formálně – zúčastňovat a nejen tak pomalu měnit obraz, který si o nás vytvořil zbytek vyspělého světa, ale především pomáhat vlastnímu rozvoji, opaku do sebe uzavřené spokojené stagnace.

BENÁTKY JAKO HETEROTOPICKÝ PROSTOR

Bienále architektury v Benátkách, kde se setkávají odborníci i veřejnost z celého světa, je příležitostí formulovat společná poselství globálního dosahu, která jsou výsledkem nepsané dohody, vzešlé z konfrontace širokého spektra názorů.

Navíc místo konání dává benátskému Bienále, a tedy i myšlenkám z něj vzešlým zvláštní nadčasovost, téměř až mimočasovost, kdy vize současné architektury, navíc zabývající se v podstatě celosvětovým rozměrem, jsou paradoxně formulovány skrze zakonzervované staré město, které je dnes už spíše ireálným, vykonstruovaným obrazem sebe sama, daným všanc konzumaci současnosti. Po dobu konání architektonického Bienále jako by se ale stávalo ostrovem – univerzálním městem, myšlenkou města, uprostřed tekutých písků, místem

The work of Aires Mateus. „The power of old-fashioned beauty as a way to resist banality.“

Fotografie modelu z instalace na 15tém Bienále architektury v Benátkách, 2016. Jedna z mála prezentací, která se zabývala schopností architektury ztělesňovat krásu.

Foto: Pavla Melková

mimo reálný čas a prostor, zaplaveným koncentrovanou tekutou událostí, která se posléze - jako idea - opět rozlije do širě světa. Město je na krátkou chvíli svým způsobem heterotopickým² prostorem, skrze který se formulované myšlenky stávají reálnými jako součást reálného místa, a nejsou tak pouhou utopií.

SOULAD FORMY S OBSAHEM

Vzhledem k tomu, že témata většiny Bienále jsou formulována jako etická, a zároveň mají často deklarační a manifestační ambice, jejich věrohodnost, a s ní i šance na přijetí jednotlivci i společností, a tedy i dopad na reálné prostředí architektury jsou přímo závislé na pravdivosti řečeného a prezentovaného, tedy na souladu formy a skutečnosti v ní obsažené. Jedná se totiž většinou o slova, která je snadné - byť někdy i v dobré víře - zneužít jako formální a v povrchu prezentované klišé, které ve skutečnosti může být v příkrém rozporu s obsahem.

Pokud například skutečně chceme ukázat vlastnosti a potenciál architektury schopné přinášet hodnoty a bohatství bytí, vjemů, prožitků - pro všechny, tak jak nastiňuje téma nadcházejícího 16. Bienále, musíme je ukazovat na příkladech, které skutečně vzešly zevnitř reálných situací běžného

života, nikoliv ze vzdálených perspektiv jejich krajních či venkovních poloh. A měli by je říkat především a pouze ti, kteří je v deklarovaném duchu skutečně profesně, a možná i osobně, žijí.

OD „REPORTING FROM THE FRONT“ K „FREESPACE“

Tematicky se jednotlivá Bienále architektury v Benátkách dlouhodobě ubírají ke stejnému cíli, jímž je formulování role architektury ve společnosti, kladení otázek a hledání odpovědí, jakým způsobem se může architektura podílet na kvalitě života současnosti a budoucnosti. Konkrétní přehlídky se k němu nicméně ubírají různými cestami, které jsou spíše komplementární, než alternativní.

Na několika posledních Bienále byla velká část prezentací věnována funkčním, sociálním, ekonomickým, environmentálním a dalším pragmatickým schopnostem architektury, které jí umožňují a zároveň povinují spoluvytvářet prostředí našeho světa a účastnit se na řešení jeho problémů. Jako by z nich ale vymizela, anebo byla minimálně zmiňována, podstatná a pro ni charakteristická vlastnost architektury, kterou vždy v historii byla, a stále je, schopnost obohacovat naše prostředí a skrze něj lidské

životy - jednotlivce i společnosti - o další rozměry, přesahující pouhé utilitární potřeby (příčemž schopnost architektury plnit tyto utilitární - funkční, technické aj. potřeby považujeme za apriorní). Stejně tak se vytratil akcent na schopnost ztělesňovat tyto hodnoty skrze samotný prostor - nejbyťostnější vlastnost architektury.

Bude tedy zajímavé sledovat, jak 16. Bienále architektury v Benátkách, které se bude konat od 25. května do 31. listopadu 2018 a jehož kurátorský koncept s názvem „Freospace“ zdá se tímto směrem míří, využije příležitost k doplnění tohoto rozměru k rovinám zdůrazněným na minulých přehlídkách, a přispěje tak k postupnému dotváření celostního obrazu role architektury v současné společnosti, definované na základě současného zkoumání jejich schopností na jedné straně a potřeb dnešní a budoucí společnosti na straně druhé.

POZNÁMKY:

1 Mokrejš, Antonín, Řecký duchovní svět a my, v: Mokrejš, Svoboda, Novák, Patočka, *Studie o počátcích uvažování o kráse v antickém Řecku*, VŠUP, Praha, 1997, s. 17-18

2 Foucault, Michel, *Myšlení vnějšku*, Herrmann & synové, Praha 2016, s 71-86